

Dokumentas atspausdintas iš teismų praktikos paieškos sistemos INFOLEX. Praktika
(www.teismupraktika.lt)

Kortelė:

2054335_RegNr_e3K-3-121-916/2022

<http://www.infolex.lt/tp/2054335>

Civilinė byla Nr. e3K-3-121-916/2022
Teisminio proceso Nr. 2-55-3-00961-2020-5
Procesinio sprendimo kategorijos: 3.1.14.4;
3.3.3.10.1

(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2022 m. sausio 18 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė) ir Dalios Vasarienės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovių uždarnosios akcinės bendrovės „ICOR“, uždarnosios akcinės bendrovės „Vilniaus energija“, uždarnosios akcinės bendrovės „Litesko“, bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Lietuvos Respublikos ieškinį atsakovams uždarajai akcinei bendrovei „ICOR“, uždarajai akcinei bendrovei „Vilniaus

energija“, uždarajai akcinei bendrovei „Litesko“, bendrovei „Veolia Environnement S. A.“, bendrovei „Veolia Energie International S. A.“, A. J., L. S. ir A. Z. dėl žalos atlyginimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių valstybės teismo pareigą palikti ieškinį nenagrinėtą, esant sudarytam arbitražiniam susitarimui, aiškinimo ir taikymo. Konkrečiai vertinama, ar tokia pareiga egzistuoja teisminiame ginče tarp Europos Sąjungos valstybės narės ir, *inter alia* (be kita ko), kitos valstybės narės, su kuria buvo sudaryta dvišalė investicijų skatinimo sutartis, t. y. investuotojos, po Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT, Teisingumo Teismas) 2018 m. kovo 6 d. sprendimo byloje *Achmea* ir (ar) po 2020 m. gegužės 5 d. Briuselyje priimto susitarimo dėl Europos Sąjungos valstybių narių dvišalių investicijų apsaugos sutarčių nutraukimo.
2. Ieškovė Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, kreipėsi į teismą ieškiniu prašydama priteisti jos naudai iš atsakovų 240 703 696 Eur žalos ir patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad, inicijuodama šią civilinę bylą, ji tęsia teisių gynimą tarp jos ir „Veolia Environnement S. A.“, „Veolia Energie International S. A.“, UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ (toliau kartu – „Veolia“ įmonių grupė) vykstančiame ginče. 2016 m. vasario 10 d. „Veolia“ įmonių grupė kreipėsi į Tarptautinio investicinių ginčų sprendimo centrą (toliau – ir ICSID) dėl tariamo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 23 d. sutarties dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos, ratifikuotos Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. liepos 23 d. nutarimu Nr. I-2787 ir įsigaliojusios 1995 m. kovo 27 d., (toliau – ir Dvišalė sutartis) pažeidimo. ICSID pradėjus arbitražo procesą, ieškovė 2017 m. rugsėjo 17 d. pagal Dvišalę sutartį pareiškė byloje priešieškinį dėl „Veolia“ įmonių grupės padarytos žalos Lietuvos Respublikai atlyginimo. Vykstant ICSID arbitražo bylos nagrinėjimui, ESTT Didžioji kolegija 2018 m. kovo 6 d. priėmė sprendimą byloje *Achmea*, C-284/16, kuriuo nusprendė, kad tokio pobūdžio valstybių narių susitarimai dėl investicijų apsaugos kaip Dvišalė sutartis yra nesuderinami su Europos Sąjungos (toliau – ES) teise. 2019 m. sausio 15 d. ES valstybės narės, įskaitant Lietuvos Respubliką ir Prancūzijos Respubliką, pasirašė deklaraciją, kuria susitarė nutraukti dvišales investicijų apsaugos sutartis ir imtis priemonių arbitražo procesams nutraukti (toliau – Deklaracija).
4. Galiausiai 2020 m. gegužės 5 d. ES valstybės narės pasirašė tarptautinį susitarimą dėl dvišalių investicijų sutarčių tarp ES valstybių narių nutraukimo (toliau – Susitarimas), kuriame valstybės narės susitarė, kad visos dvišalės sutartys tarp ES valstybių narių, taigi ir Dvišalė sutartis, yra nutraukiamos, investicinių ginčų sprendimas arbitraže tarp ES valstybių narių pagal dvišales investicijų apsaugos sutartis nėra ir nebuvo galimas nuo to momento, kai abi tokios dvišalės sutarties valstybės tapo ES valstybėmis narėmis. Valstybės narės taip pat susitarė, jog

ieškiniai ir priešieškiniai, pareikšti arbitražo procesuose, galės būti pareikšti nacionaliniuose teismuose, kai bus atsiimti arbitraže.

5. Atsižvelgiant į bylos C-284/16 sukeltą teisines pasekmes, kurias galutinai įtvirtina Susitarimo nuostatos, ICSID arbitražo teismas neturi jurisdikcijos nagrinėti tarp ieškovės ir „Veolia“ įmonių grupės kilusio ginčo. Todėl ieškovė atsiėmė savo priešieškiniu reikalavimus ICSID arbitražo byloje ir, vadovaudamasi Susitarimo 8 straipsnio 3 dalimi, 10 straipsnio 1 dalimi, 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Reglamentas „Briuselis I bis“) 7 straipsnio 2 dalimi, pareiškė ieškinį kompetentingam valstybės narės teismui – Vilniaus apygardos teismui.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartimi ieškovės ieškinį atsisakė priimti ir grąžino šalims jų pateiktus dokumentus.
7. Teismas nustatė šias aplinkybes: Susitarimas nėra ratifikuotas ir įsigaliojęs; ICSID arbitražo byla nėra baigta ir nėra išspręsti ginčo šalių prašymai, taip pat nėra įrašo apie atsakovės arbitražo byloje Lietuvos Respublikos prašymo dėl priešieškiniu atsiėmimo išsprendimą ar ICSID arbitražo bylos nutraukimą. Teismas konstatavo, kad tokios aplinkybės nesukuria ieškovei prielaidų pradėti atskirą bylą nacionaliniame teisme.
8. Lietuvos apeliacinis teismas 2021 m. kovo 9 d. nutartimi panaikino Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartį ir ieškiniu priėmimo klausimą grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.
9. Apeliacinės instancijos teismas vertino, kad Susitarimo, aptariančio. Dvišalės sutarties nutraukimo klausimus, ratifikavimas iš esmės neturi įtakos sprendžiant dėl ieškovės teisės pareikšti ieškinį atsakovams Lietuvos Respublikos teisme. Ieškiniu priėmimui nacionaliniame teisme esminę reikšmę turi ESTT sprendimas byloje C-284/16 ir dėl šio sprendimo teisinių pasekmių ES valstybių narių pasirašytos Deklaracijos nuostatos dėl arbitražinės išlygos (tarp investuotojo ir susitariančiosios šalies) negaliojimo nepriklausomai nuo to, ar nutraukta ir (ar) tebegalioja dvišalė investicijų sutartis. Remdamasis tuo, teismas konstatavo arbitražinės išlygos, kaip prieštaraujančios ES teisei, negaliojimą.
10. Pirmosios instancijos teismas, sprenddamas ieškiniu priėmimo klausimą, neatsižvelgė į Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą galimybę ginčus tarp užsienio investuotojų ir Lietuvos Respublikos šalių susitarimu nagrinėti ir Lietuvos Respublikos teismuose. Pirmosios instancijos teismas, priimdamas skundžiamą sprendimą, neįvertino šių bylai reikšmingų aplinkybių: ar arbitražinės išlygos negaliojimas lemia ir Dvišalės sutarties negaliojimą; ar ICSID arbitražo teismo sprendimas sukels kokių teisinių pasekmių ginčo šalims, t. y. ar jis galės būti vykdomas ES.

III. Kasacinių skundų teisiniai argumentai ir atsiliepimų į juos teisiniai argumentai

11. Kasaciniu skundu atsakovė UAB „ICOR“ prašo: panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartį ir palikti galioti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartį; kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo ES teisės ir Konvencijos dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (toliau – Konvencija) santykio klausimais; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 11.1. Dvišalėje sutartyje įtvirtintas Lietuvos ir Prancūzijos valstybių pasiūlymas ir sutikimas (oferta) spręsti ginčus su užsienio investuotoju arbitražo teisme. Atitinkamai arbitražinis susitarimas sudaromas ir laikomas sudarytu tik tuomet, kada užsienio investuotojas pareiškia, kad akceptuoja valstybės ofertą. Pabrėžtina, kad ESTT byloje C-284/16 išaiškino tik tai, kad pagal ES teisę valstybei draudžiama dvišalėje sutartyje pateikti tokį pasiūlymą / sutikimą (ofertą), tačiau nieko nesako apie tai, kad tokiu būdu (ofertos ir akcepto) jau sudarytas arbitražinis susitarimas negalioja. Nagrinėjamu atveju, 2016 m. vasario 10 d. „Veolia“ įmonių grupei pateikus pranešimą dėl arbitražo ICSID arbitražui, buvo sudarytas arbitražinis susitarimas. ICSID arbitražinis susitarimas nuo jo sudarymo momento yra apsaugomas Konvencijos 25 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią Konvencijos šalys narės negali vienašališkai atšaukti jau sudarytų arbitražinių susitarimų. Todėl apeliacinės instancijos teismo išvada, kad 2016 m. vasario 10 d. sudarytas ir jau įvykdytas arbitražinis susitarimas tarp Lietuvos Respublikos ir „Veolia“ įmonių grupės negalioja *per se* (savaime) dėl ESTT sprendimo byloje C-284/16, yra nepagrįsta ir neteisėta.
 - 11.2. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad ESTT sprendimas panaikino galiojantį arbitražinį sprendimą, yra padaryta ignoruojant, be kita ko, Susitarimo 8 ir 10 straipsnių nuostatas, pagal kurias kreipimasis į valstybės teismus neįmanomas neišnaudojus kitų Susitarime nurodytų priemonių (ginčo išsprendimo per struktūrinį dialogą, susitarimo procedūros, per nešališką tarpininką ir t. t.).
 - 11.3. Klaidingas ESTT sprendimo įtakos, klaidingas Dvišalės sutarties, Konvencijos ir Susitarimo nuostatų vertinimas lėmė tai, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nustatė, jog arbitražinis susitarimas tarp Lietuvos Respublikos ir „Veolia“ įmonių grupės nebegalioja, ir atitinkamai klaidingai konstatavo arbitražinio susitarimo negaliojimą kaip prieštaraujantį ES teisei, todėl netinkamai taikė ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 137 straipsnio 2 dalies 6 punkto nuostatas.
 - 11.4. Apeliacinės instancijos teismas, nukrypdamas nuo kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos arbitražo *kompetencijos-kompetencijos* doktrinos ir pažeisdamas Konvencijos 41 straipsnį, nepagrįstai nustatė Vilniaus apygardos teismui pareigą spręsti dėl Lietuvos Respublikos ir „Veolia“ įmonių grupės sudaryto arbitražinio susitarimo galiojimo ir ICSID arbitražo tribunolo jurisdikcijos tebevykstant ICSID arbitražo procesui.
 - 11.5. Apeliacinės instancijos teismas, nukrypdamas nuo Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų besąlygiškai gerbti ir vykdyti visus ICSID arbitražo sprendimus (Konvencijos 53, 54 straipsniai), nepagrįstai nurodė, kad būtina vertinti, ar ICSID arbitražo tribunolo sprendimas sukels kokių teisinių pasekmių ginčo šalims, t. y. ar jis galės būti vykdomas ES, taip pat nepagrįstai suabsoliutino bylos C-284/16 įtaką

su šia byla nesusijusiam ICSID arbitražo procesui (ESTT sprendimo pasekmės pritaikytos ne tiems teisiniams santykiams, kuriems šis sprendimas gali turėti įtakos).

- 11.6. Skundžiama nutartimi klaidingai išaiškintas ESTT sprendimo ir Susitarimo santykis.
12. Atsakovas A. J. prisidėjimu prie atsakovės UAB „ICOR“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą, kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo skunde išdėstytais klausimais. Papildomai nurodė, kad fizinių asmenų ir UAB „ICOR“ įtraukimas į bylą skirtas tik tam, kad būtų pasiektas tikslas sukurti dirbtinę jurisdikciją Lietuvos Respublikos teismams ir apeiti imperatyvias jurisdikcijos ir arbitražinių susitarimų taisykles.
13. Atsakovas A. Z. prisidėjimu prie atsakovės UAB „ICOR“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą ir prašymą kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Papildomai nurodė, jog ieškinio pareiškimu ieškovė siekia neteisėtai daryti spaudimą liudytojams, kad šie nedirštų duoti jai nenaudingų parodymų ICSID arbitražo byloje. Ieškovė piktnaudžiauja savo procesinėmis teisėmis, nes į bylą kaip atsakovą įtraukė A. Z., kuris yra liudytojas ICSID arbitražo byloje ir yra apsaugotas Konvencijos suteiktu imunitetu.
14. Atsakovės UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovė „Veolia Energie International S. A.“ prisidėjimu prie atsakovės UAB „ICOR“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą, dėl skunde išdėstyto prašymo kreiptis į ESTT spręsti teismo nuožiūra.
15. Kasaciniu skundu atsakovės UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovė „Veolia Energie International S. A.“ prašo: panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartį ir palikti galioti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartį; kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo Susitarimo ir ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendimo pasekmių aiškinimo ir taikymo klausimais; pripažinti nevieša visą civilinės bylos medžiagą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 15.1. Apeliacinės instancijos teismas, pažeisdamas Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 54 straipsnio, Dvišalės sutarties 13 straipsnio 2 dalies, Susitarimo 15 ir 16 straipsnių, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 351 straipsnio nuostatas, nepagrįstai nusprendė, kad ESTT 2018 m. kovo 16 d. sprendimas daro negaliojančias ES vidaus investicijų apsaugos sutartis.
 - 15.2. Dvišalė sutartis, kurios 8 straipsnyje įtvirtinta arbitražinė išlyga, pirmosios instancijos teismui priimant procesinį sprendimą dėl atsisakymo priimti ieškinį, nebuvo nutraukta. Net jeigu ji bus nutraukta iki bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme pabaigos, ši aplinkybė nesudaro pagrindo apeliacinės instancijos teismo nutartį pripažinti pagrįsta, nes pagal kasacinio teismo praktiką pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacinėje instancijoje yra tikrinamas remiantis informacija ir įrodymais, kurie egzistavo tada, kai buvo priimtas pirmosios instancijos teismo procesinis sprendimas.
 - 15.3. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė tarptautinius įsipareigojimus, jog nė viena iš ICSID arbitražo šalių negali vienašališkai atšaukti savo sutikimo dėl arbitražo (Konvencijos 25 straipsnio 1 dalis, Vienos konvencijos dėl tarptautinės sutarčių teisės 26 ir 27 straipsniai).

- 15.4. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė tarptautinius įsipareigojimus besąlygiškai gerbti ir vykdyti ICSID arbitražo teismo sprendimus (Konvencijos 53 ir 54 straipsniai, Vienos konvencijos dėl tarptautinės sutarčių teisės 26 ir 27 straipsniai).
- 15.5. Apeliacinės instancijos teismas, pažeisdamas Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 14 straipsnio nuostatas, *de facto* (faktiškai) pritaikė neįsigaliojusią tarptautinę sutartį – Susitarimą.
- 15.6. Teismas neįsigaliojusią tarptautinę sutartį – Susitarimą taikė netinkamai, priešingai paties Susitarimo nuostatomis. Susitarime nebuvo nustatyta taisyklės, kad valstybė ES narė turi teisę vienašališkai perkėlinėti savo reikalavimus užsienio investuotojui iš arbitražo į savo pačios nacionalinius teismus. Tokiu būdu apeliacinės instancijos teismas pažeidė Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 18 straipsnio bei paties Susitarimo 10 straipsnio nuostatas.
- 15.7. Reglamentas „Briuselis I bis“ netaikomas byloms dėl investicijų apsaugos sutarčių pažeidimo ir nėra pagrindas „perkelti“ bylą į Lietuvos Respublikos teismus.
- 15.8. Apeliacinės instancijos teismas, netinkamai taikydamas ir aiškindamas Investicijų įstatymo 6 straipsnio nuostatas, nepagrįstai nusprendė, kad remiantis jomis ieškinys gali būti nagrinėjamas Lietuvos teismuose.
- 15.9. Apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikoje pripažįstamos *kompetencijos-kompetencijos* doktrinos, pažeidė Konvencijos 41 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnyje nustatytą reguliavimą.
- 15.10. Apeliacinės instancijos teismas, pažeisdamas CPK 176 ir 185 straipsniuose įtvirtintas įrodymų tyrimo ir vertinimo taisykles, nepagrįstai nusprendė, kad ieškovė atsiėmė savo priešieškinį iš ICSID arbitražo bylos.
16. Atsakovė UAB „ICOR“ prisidėjimu prie atsakovių UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą, kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo skunde išdėstytais klausimais, taip pat nurodo palaikanti atsakovių prašymą dėl bylos medžiagos pripažinimo nevieša.
17. Atsakovas A. J. prisidėjimu prie atsakovių UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą, kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo skunde išdėstytais klausimais.
18. Atsakovas A. Z. prisidėjimu prie atsakovių UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ kasacinio skundo prašo tenkinti šį skundą, jame suformuluotus prašymą dėl kreipimosi prejudicinio sprendimo į ESTT ir prašymą dėl bylos medžiagos pripažinimo nevieša.
19. Atsiliepimu į atsakovių UAB „ICOR“, UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ kasacinį skundą ieškovė prašo: nagrinėti bylą skubos tvarka; procesą, pradėtą pagal atsakovių kasacinius skundus, nutraukti arba kasacinius skundus atmesti; atmesti prašymus kreiptis į ESTT. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:
 - 19.1. Atsakovės neturi teisės teikti kasacinių skundų dėl apeliacinės instancijos teismo nutarčių, priimtų iki civilinės bylos iškėlimo ir susijusių su ieškinio priėmimo klausimo

sprendimu. Kadangi atsakovių kasaciniai skundai šioje byloje apskritai negalėjo būti priimti, procesas kasaciniame teisme turėtų būti nutrauktas.

- 19.2. UAB „ICOR“ kasacinis skundas yra grindžiamas išimtinai arbitražinio susitarimo pažeidimu. Tačiau net jei Dvišalės sutarties 8 straipsnio nuostata dėl arbitražinės išlygos ir toliau būtų laikoma galiojančia, ignoruojant ESTT išaiškinimą, UAB „ICOR“ nėra tokio arbitražinio susitarimo dalyvė. Atitinkamai ši bendrovė negali reikalauti nepriimti ieškovės ieškinio tuo pagrindu, jog jis tariamai pažeidžia arbitražinį susitarimą, kurio šalis UAB „ICOR“ nėra. Taigi, ir dėl šios priežasties UAB „ICOR“ kasacinis skundas negalėjo būti priimtas.
- 19.3. ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendime padarė aiškia ir vienareikšmę išvadą, kad arbitražiniai susitarimai, įtvirtinti dvišalėse investicijų apsaugos sutartyse, negalioja. Šis išaiškinimas sukelia teisinių pasekmių visoje ES teritorijoje be jokio papildomo ESTT sprendimo įgyvendinimo. Nagrinėjamu atveju ICSID arbitražo procesas buvo pradėtas Dvišalėje sutartyje nustatyto arbitražinio susitarimo pagrindu. Negaliojant šiam susitarimui, ICSID arbitražo procesas taip pat yra nelegitimus, nes iš ne teisės nevyksta teisė.
- 19.4. Europos Komisija ICSID arbitražo teismui pateikė savo nuomonę – *amicus curiae*, kurioje taip pat konstatavo, kad dėl ESTT sprendimo sukeliama teisinių pasekmių arbitražinis susitarimas negalioja nuo Lietuvos Respublikos prisijungimo prie ES, t. y. 2004 m. gegužės 1 d.
- 19.5. Atsakovių argumentai dėl ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendimo prieštaravimo Konvencijai yra ne kas kita, kaip tik siekis klaidinti kasacinę teisumą. „Veolia“ įmonių grupė į ICSID arbitražo teismą kreipėsi pagal Dvišalės sutarties 8 straipsnyje įtvirtintą arbitražinį susitarimą. Šiam susitarimui negaliojant ir neegzistuojant, „Veolia“ įmonių grupė neturėjo teisės kreiptis į ICSID arbitražo teismą. Atitinkamai faktas, kad „Veolia“ įmonių grupė pradėjo ICSID arbitražo procesą, nors tam, kaip paaiškėjo, neturėjo teisinio pagrindo – egzistuojančio arbitražinio susitarimo, neturi jokios įtakos ICSID konvencijos galiojimui ar taikymui. Todėl tokio pobūdžio argumentai yra nepagrįsti atsižvelgiant į visuotinį principą, jog iš ne teisės negali kilti teisė.
- 19.6. Struktūrinis dialogas, kuriuo, anot atsakovių, turėjo pasinaudoti ieškovė, prieš kreipdamasi į Lietuvos teismus, yra neprivaloma procedūra, lemianti šalies kreipimąsi į nacionalinę teisumą. Kita vertus, net šiai procedūrai pasinaudoti egzistuoja atitinkamos sąlygos, o jų šiuo atveju nėra ne dėl ieškovės kaltės.
- 19.7. Atsakovės nepagrįstai remiasi kompetencijos-kompetencijos doktrina. Ši doktrina yra taikoma tuomet, kai dar nėra išspręstas klausimas dėl to, kas turi jurisdikciją nagrinėti ginčą – teismas ar arbitražas. Šiuo atveju ES teisės požiūriu atsakymas į šį klausimą yra aiškus ir išspręstas. Be to, ICSID arbitražo teismas 2020 m. gruodžio 18 d. nutartyje pasisakė, jog, ieškovei atsiėmus savo priešinius reikalavimus, jis ieškovės priešieškinio nenagrinės, ir ieškovė turi teisę kreiptis į Lietuvos teismus savo pažeistoms teisėms ginti.
- 19.8. Komercinio arbitražo įstatymo reguliavimo objektas yra aiškus. Tai komercinis, o ne investicinis arbitražas. Todėl atsakovės, grįsdamos Komercinio arbitražo įstatymo

nuostatomis savo kasacinius skundus ir nepateikdamos tam jokio paaiškinimo, nepagrįstai išplečia šio teisės akto reguliavimo objektą.

- 19.9. Priešingai nei teigia atsakovės, apeliacinės instancijos teismas neiškėlė ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendimo prieš Konvenciją ir jo neabsoliutino. Šio teismo išvados suderinamos su sisteminiu ES teisės aiškinimu ir taikymu. ES teisė yra grindžiama ES teisės viršenybės principu – ESTT ir nacionaliniai teismai turi užtikrinti, kad, esant kolizijai, prioritetą visada būtų teikiamas ES teisei. Įstodama į ES, Lietuvos Respublika įsipareigojo šio principo laikytis. Vadinasi, ES teisės požiūriu negaliojant dvišalėse investicijų apsaugos sutartyse nustatytiems arbitražiniams susitarimams, Lietuvos Respublika negali to ignoruoti. Priešingu atveju tai reikštų ES teisės pažeidimą, kuris gali lemti ir pažeidimo procedūros pradėjimą prieš Lietuvą.
- 19.10. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės taip pat patvirtina, jog, sudarius kitą tarptautinę sutartį, prioritetą teikiamas vėliau sudarytai sutarčiai. Taigi, Lietuvai prisijungus prie ES ir įsipareigojus laikytis ES teisės, Dvišalės sutarties 8 straipsnio nuostata tapo negaliojanti nuo 2004 m. gegužės 1 d. ir šios konvencijos požiūriu.
- 19.11. Atsakovių pateikiamu ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendimo konteksto vertinimu siekiama ESTT prejudicinį sprendimą nepagrįstai susiaurinti, tokiu būdu paneigiant šio sprendimo esmę, sukeltus teisinius padarinius ir šio sprendimo pagrindu suformuotą ESTT praktiką. Ieškovė nurodo, kad ESTT sprendimas dėl ES teisės taikymo yra privalomas visoms valstybėms narėms ir valstybių narių teismams, nes būtent ESTT nustato, kokią reikšmę turėjo tam tikra teisės norma ir koks turėtų būti jos taikymas nuo to momento, kai ši teisės norma įsigalioja. ESTT pateiktas ES teisės aiškinimas galioja visoms situacijoms, visiems teisiniams santykiams ar ginčams, kuriuose tokia nuostata yra aktuali. Atitinkamai ESTT išaiškinimai ESTT sprendime yra privalomi tiek Lietuvos Respublikai (ir jos teismams), tiek ir visoms kitoms ES valstybėms narėms, nepriklausomai nuo to, kokių taisyklių pagrindu vyksta arbitražo procesas.
- 19.12. Atsakovių prašymai kreiptis į ESTT turėtų būti atmesti dėl to, kad jų keliami klausimai yra aiškūs ir pats kasacinis teismas gali į juos atsakyti, jei matytų tam poreikį. Kita vertus, akivaizdu, kad šių prašymų teikimas yra ne kas kita, kaip dar vienas atsakovių bandymas kuo labiau vilkinti ieškinio priėmimo klausimo sprendimą, todėl tai savaime sudaro pagrindą prašymus atmesti.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytos faktinės aplinkybės

20. 1992 m. balandžio 23 d. Paryžiuje pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos, ratifikuota Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. liepos 23 d. nutarimu Nr. I-2787. Šios sutarties 8 straipsnyje nurodyta, kad bet koks ginčas, susijęs su investicijomis tarp vienos iš susitariančiųjų šalių (valstybės) ir kitos susitariančiosios šalies piliečio ar įmonės, kurio suinteresuotoms šalims nepavyko išspręsti, perduodamas galutinai spręsti arbitražo teismui, veikiančiam pagal Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos taisyklės, priimtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1976 m. gruodžio 15 d., arba susitariančiosioms šalims tapus 1965 m. kovo 18 d. Vašingtone pasirašytos Konvencijos narėmis – Tarptautinio investicinio ginčų sprendimo centru.
21. 2016 m. sausio 26 d. „Veolia“ įmonių grupei pateikus ICSID pranešimą apie arbitražą, buvo inicijuotas arbitražo procesas.
22. 2017 m. rugsėjo 17 d. ieškovė pateikė ICSID arbitražo teismui savo priešieškinį, reikalaujama priteisti Lietuvos Respublikai iš „Veolia“ įmonių grupės jos padarytos žalos, valdant šilumos ūkius Lietuvoje, atlyginimą.
23. 2018 m. kovo 6 d. ESTT priėmė sprendimą byloje *Achmea*. Plačiau apie šį sprendimą – šios nutarties 36–37 punktuose.
24. 2018 m. liepos 19 d. Europos Komisija komunikate (ES vidaus investicijų apsauga COM(2018) 547 *final*) nurodė, kad, atsižvelgiant į ESTT sprendimu byloje *Achmea* padarytas išvadas, ES nacionaliniai teismai privalo panaikinti visus tokiu pagrindu priimtus arbitražo sprendimus ir atsisakyti juos vykdyti, taip pat ES valstybės narės privalo oficialiai nutraukti savo ES vidaus dvišales investicijų sutartis.
25. 2019 m. sausio 15 d. ES valstybės narės, įskaitant ir Lietuvos Respubliką bei Prancūzijos Respubliką, pripažinusios, jog Europos Sąjungos teisė yra viršesnė už sudarytas tarp valstybių narių dvišales investicijų sutartis ir visos į sudarytas tarp valstybių narių dvišales investicijų sutartis įtrauktos investuotojo ir valstybės ginčų sprendimo arbitražo tvarka nuostatos prieštarauja Europos Sąjungos teisei, taigi netaikytinos, pasirašė Deklaraciją, kuria susitarė nutraukti dvišales investicijų apsaugos sutartis ir imtis priemonių arbitražo procesams nutraukti.
26. 2020 m. gegužės 5 d. ES valstybės narės (tarp kurių buvo Lietuva ir Prancūzija) pasirašė susitarimą dėl dvišalių investicijų sutarčių tarp ES valstybių narių nutraukimo, kuriame valstybės narės susitarė, kad visos dvišalės sutartys tarp ES valstybių narių yra nutraukiamos, investicinių ginčų sprendimas arbitraže tarp ES valstybių narių pagal dvišales investicijų apsaugos sutartis nėra ir nebuvo galimas nuo to momento, kai abi tokios dvišalės sutarties valstybės tapo ES valstybėmis narėmis. Valstybės narės taip pat susitarė, jog ieškiniai ir priešieškiniai, pareikšti arbitražo procesuose, galės būti pareikšti nacionaliniuose teismuose, juos atsiėmus arbitraže. Susitarimas ratifikuotas Lietuvos Respublikos 2021 m. birželio 30 d. įstatymu Nr. XIV-476, skelbtas 2020 m. gegužės 29 d. ES oficialiajame leidinyje L169, Lietuvos Respublikai įsigaliojo 2021 m. rugsėjo 4 d.
27. 2020 m. liepos 23 d. ieškovė kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą, ieškiniu prašydama priteisti jai 240 703 696 Eur žalos atlyginimą iš atsakovų bendrovės

„Veolia Environnement S. A.“, bendrovės „Veolia Energie International S. A.“, UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“, UAB „ICOR“, A. J., L. S. ir A. Z..

28. 2020 m. rugpjūčio 6 d. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutartimi atsisakė priimti ieškovės ieškinį.
29. 2021 m. kovo 9 d. Lietuvos apeliacinis teismas nutartimi panaikino minėtą Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartį ir grąžino ieškinio priėmimo klausimą nagrinėti šiam teismui iš naujo.

Dėl šiai bylai aktualaus teisinio reguliavimo ir ESTT praktikos

30. CPK 23 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad šalys savo susitarimu gali perduoti spręsti arbitražo tvarka bet kokią ginčą dėl fakto ar (ir) teisės, išskyrus ginčus, kurie pagal įstatymus negali būti nagrinėjami arbitraže.
31. CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte įtvirtinta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jeigu šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui. CPK 296 straipsnio 1 dalies 9 punkte reglamentuota, jog teismas pareiškimą palieka nenagrinėtą, jeigu šalys yra sudariusios sutartį perduoti tą ginčą spręsti arbitražui.
32. Lietuvos Respublikos konstitucinio akto dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje (toliau – ir Konstitucinis aktas) 1 punkte įtvirtinta, kad Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe narė, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis.
33. Konstitucinio akto 2 punkte nustatyta, jog Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.
34. SESV 267 straipsnyje įtvirtinta, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso priimti prejudicinį sprendimą dėl Sutarčių išaiškinimo (a punktas).
35. Jau minėta, kad ESTT Didžioji kolegija 2018 m. kovo 6 d. priėmė sprendimą byloje *Achmea*, C?284/16. Jame Teisingumo Teismas išaiškino, jog SESV 267 ir 344 straipsnius reikia aiškinti taip, kad jais draudžiama valstybių narių sudarytoje tarptautinėje sutartyje esanti nuostata, pagal kurią vienos iš šių valstybių narių investuotojas, kilus ginčui dėl investicijų kitoje valstybėje narėje, gali iškelti bylą pastarajai valstybei narei arbitražo teisme, kurio jurisdikciją ši valstybė narė privalo pripažinti.
36. Teisingumo Teismas šį sprendimą grindė iš esmės tuo, kad: i) dvišalės investicijų skatinimo sutarties 8 straipsnio nustatyta tvarka sudarytas arbitražo teismas negali būti laikomas valstybės narės teismu, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, taigi jam, nepaisant galimo poreikio taikyti ES teisę, neprieinamas kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo (sprendimo byloje *Achmea* 45 ir 49 punktai); ii) arbitražo sprendimo teisminė kontrolė gali būti taikoma tik tuomet, kai tai leidžiama nacionalinėje teisėje, be to, ši kontrolė yra ribota

(sprendimo byloje *Achmea* 50–53 punktai). Dėl šių priežasčių ESTT padarė išvadą, kad tokios tarp valstybių narių sudarytos dvišalių investicijų apsaugos sutarčių sąlygos neatitinka ES teisės.

37. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog ES teisei būdinga tai, kad ji yra kilusi iš savarankiško šaltinio, kurį sudaro Sutartys, kad ji yra viršesnė už valstybių narių teisę, ir tai, kad įvairios Sąjungos nuostatos yra tiesiogiai taikomos nacionaliniams subjektams ir pačioms valstybėms narėms. Dėl šių esminių Sąjungos teisės ypatumų susiformavo struktūrinis principų, normų ir tarpusavyje priklausomų teisinių santykių, siejančių pačią Sąjungą su jos valstybėmis narėmis ir tarpusavyje pačias valstybes nares, tinklas. Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybės narės visų pirma pagal Europos Sąjungos sutarties (ESS) 4 straipsnio 3 dalies pirmoje pastraipoje įtvirtintą lojalaus bendradarbiavimo principą savo atitinkamose teritorijose turi užtikrinti Sąjungos teisės taikymą ir jos laikymąsi ir šiuo tikslu, siekdamas užtikrinti pagal Sutartį ar Sąjungos institucijų aktus atsirandančių pareigų vykdymą, imasi bet kokių reikiamų bendrų ar specialių priemonių. Siekiant užtikrinti šios teisės sistemos ypatumų ir autonomijos išlaikymą, Sutartyse sukurta teisminė sistema, turinti garantuoti nuoseklų ir vienodą Sąjungos teisės aiškinimą. Tokiomis aplinkybėmis pagal ESS 19 straipsnį nacionaliniai teismai ir Teisingumo Teismas turi garantuoti visišką Sąjungos teisės taikymą visose valstybėse narėse ir iš šios teisės jos subjektams kylančių teisių teisminę apsaugą (sprendimo byloje *Achmea* 33–36 punktai).
38. Sprendime byloje *Achmea* suformuluota jurisprudencija toliau plėtota kitose bylose. ESTT Didžiosios kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendime byloje *Komstroy*, C-741/19, minėto sprendimo byloje *Achmea* teisinė logika dėl investicinių ginčų tarp dviejų valstybių narių subjektų negalimumo arbitraže pritaikyta daugiašalei tarptautinei sutarčiai, kurioje įtvirtinta savo turiniu panaši nuostata dėl ginčų sprendimo būdo.
39. ESTT išaiškino, kad, nepaisant tarptautinio susitarimo, kurio dalis ji yra, daugiašalio pobūdžio, tokia nuostata, kaip 1994 m. gruodžio 17 d. Lisabonoje pasirašytos Energetikos chartijos sutarties (toliau – ECHS) 26 straipsniu, iš tikrųjų siekiama reglamentuoti dvišalius santykius tarp dviejų susitariančiųjų šalių – analogiškai kaip ir dvišalės investicijų sutarties nuostata, nagrinėta byloje, kurioje priimtas 2018 m. kovo 6 d. sprendimas byloje *Achmea*. Tai reiškia, kad nors ECHS valstybėms narėms gali būti nustatyta pareiga laikytis joje numatytų arbitražo mechanizmų santykiuose su trečiųjų valstybių, kurios taip pat yra šios sutarties susitariančiosios šalys, investuotojais dėl pastarųjų investicijų šiose valstybėse narėse, galimybė ECHS nustatyti tokias pačias tarpusavio pareigas valstybėms narėms prieštarauja Sąjungos teisės autonomijos ir savitumo išsaugojimui. ESTT nurodė, kad ECHS 26 straipsnio 2 dalies c punktas turi būti aiškinamas taip, kad jis netaikomas vienos valstybės narės ir kitos valstybės narės investuotojo ginčams dėl pastarojo investicijos pirmojoje valstybėje narėje (64–66 punktai).
40. Galiausiai Didžiosios kolegijos 2021 m. spalio 26 d. sprendime byloje *PL Holdings*, C-109/20, ESTT sprendė, ar su ES teise yra suderinamas teisės aiškinimas, kad investicinis arbitražas tarp vienos valstybės narės investuotojo ir kitos valstybės narės tuo pagrindu, kad ši valstybė, sudariusi investicijų skatinimo sutartį, dalyvavo arbitražo procese ir neginčydamas arbitražo teismo jurisdikcijos ar kitaip konkludentiniais veiksmais sudarė naują *ad hoc* arbitražinį susitarimą, savo turiniu atitinkantį investicijų skatinimo sutartyje esančios arbitražinės išlygos turinį.

41. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas išaiškino, kad *ad hoc* arbitražiniai susitarimai, tapatūs investicijų skatinimo sutartyse esančiai arbitražinei išlygai, nėra galimi. ESTT pažymėjo, kad jeigu valstybė narė, kuri yra ginčo, galinčio būti susijusio su Sąjungos teisės taikymu ir aiškinimu, šalis, galėtų perduoti šį ginčą arbitražo institucijai, kurios savybės yra tokios pačios kaip numatytos negaliojančioje arbitražinėje išlygoje, įtvirtintoje tarptautinėje sutartyje sudarant *ad hoc* arbitražinį susitarimą, kurio turinys tapatus šiai išlygai, iš tikrųjų būtų apeitos iš Sutarčių, konkrečiai kalbant, iš ESS 4 straipsnio 3 dalies ir SESV 267 bei 344 straipsnių, šiai valstybei narei kylančios pareigos, kaip jos aiškinamos 2018 m. kovo 6 d. sprendime byloje *Achmea*.
42. Taigi ESTT praktika aptariamoje srityje nuosekliai plėtojama ta linkme, kad investiciniai arbitražai tarp ES valstybių narių – negalimi.
43. Kadangi nagrinėjamoje byloje tenkinami minėtoje ESTT praktikoje išplėtoti kriterijai, konkrečiai: i) ICSID arbitražas nėra valstybės narės teismas su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis; ii) ICSID arbitražo sprendimui netaikoma ES teismų kontrolė; iii) *Achmea* argumentacija tarp valstybių narių taikoma daugiašalių tarptautinių sutarčių aspektams, kurie sukuria analogiškus padarinius investicijų skatinimo sutartims, nekelia abejonų, kad sprendimo *Achmea* byloje *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas) taikomas ir šiai bylai.
44. Atsižvelgiant į tai, kad bylos tarptautinis teisingumas vertinamas bylos iškėlimo metu (CPK 782 straipsnis, *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) 781 straipsnio 1 dalis), toliau reikia nagrinėti: i) kuris faktas (sprendimo byloje *Achmea* įsiteisėjimas, Susitarimo dėl Europos Sąjungos valstybių narių dvišalių investicijų apsaugos sutarčių nutraukimo įsigaliojimas Lietuvai ar kt.) yra teisiškai reikšmingas sprendžiant šioje byloje kilusį klausimą; ii) ar šis faktas egzistavo bylos iškėlimo metu.

Dėl ESTT prejudicinių sprendimų galiojimo laiko atžvilgiu ir Susitarimo dėl Europos Sąjungos valstybių narių dvišalių investicijų apsaugos sutarčių nutraukimo teisinės reikšmės

45. ESTT, pasisakydamas dėl šio teismo sprendimų galiojimo laiko atžvilgiu, yra išaiškinęs, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką Sąjungos teisės normos išaiškinimu, kuri Teisingumo Teismas pateikia vykdydamas SESV 267 straipsniu jam suteiktus įgaliojimus, paaiškinama ir prireikus patikslinama šios normos reikšmė ir apimtis, kaip ji turi arba turėjo būti suprasta ir taikoma nuo jos įsigaliojimo momento. Išaiškintą normą pats teismas gali ir turi taikyti net tiems teisiniams santykiams, kurie atsirado ir buvo užmegzti prieš priimant sprendimą dėl prašymo išaiškinti, jei, be to, įvykdytos sąlygos, leidžiančios kompetentinguose teismuose pareikšti ieškinį dėl šios normos taikymo (žr., be kita ko, 1988 m. vasario 2 d. sprendimo byloje *Blaizot ir kt.*, C-24/86, 27 punktą; 2006 m. sausio 10 d. sprendimo byloje *Skov ir Bilka*, C-402/03, 50 punktą ir 2013 m. kovo 21 d. sprendimo byloje *RWE Vertrieb*, C-92/11, 58 punktą).
46. Vadinasi, Teisingumo Teismas tik išimtiniais atvejais ir taikydamas bendrąjį teisinio saugumo principą, kuris yra Sąjungos teisės sistemos dalis, gali apriboti visų suinteresuotų asmenų galimybę pasinaudoti jo išaiškinta norma ginčijant sąžiningai nustatytus teisinius santykius. Kad būtų galima nuspręsti dėl tokio apribojimo, turi būti tenkinami du esminiai

kriterijai, t. y. suinteresuotų asmenų sąžiningumas ir didelių sunkumų rizika (žr., be kita ko, minėto sprendimo byloje *Skov ir Bilka* 51 punktą ir minėto sprendimo byloje *RWE Vertrieb* 59 punktą) (žr. 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimo byloje *Vent De Col?re ir kt.*, C?262/12, 39 ir 40 punktus).

47. Šis teisės aiškinimas patvirtintas minėto sprendimo byloje *PL Holdings* 58–60 punktuose, be kita ko, pažymint, kad Teisingumo Teismo, remiantis SESV 267 straipsniu, pateikto Sąjungos teisės nuostatos išaiškinimo poveikio laiko atžvilgiu ribojimas gali būti nustatytas *tik pačiame sprendime, kuriame pateikiamas prašomas išaiškinimas*, (61 punktas) ir pabrėžiant, kad ESTT 2018 m. kovo 6 d. sprendimo byloje *Achmea* poveikio laiko atžvilgiu neapribojo (64 punktas).
48. ESTT 2009 m. rugsėjo 8 d. sprendime byloje *Bud?jovick? Budvar*, C-478/07, pažymėjo, kad dviejų valstybių narių sudaryto tarptautinio susitarimo nuostatos negali būti taikomos santykiuose tarp tų dviejų valstybių, jei paaiškėja, kad jos prieštarauja ES sutartims (98 punktas).
49. Atitinkamai, kadangi SESV 267 straipsnis (EB sutarties ex 234 straipsnis) ir 344 straipsnis (EB sutarties ex 292 straipsnis) Lietuvos Respublikai tapo privalomi ir taikomi nuo įstojimo į ES dienos (t. y. 2004 m. gegužės 1 d.) (2003 m. balandžio 16 d. akto dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir Sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų 2 straipsnis), nuo šios dienos Lietuvai tapo nebegalimas investicinių ginčų sprendimas su kitų valstybių narių investuotojais investiciniame arbitraže. Ši idėja, be kita ko, atsispindi ir Susitarimo dėl Europos Sąjungos valstybių narių dvišalių investicijų sutarčių nutraukimo 4 straipsnio 1 dalyje.
50. Taigi nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikos su kitomis valstybėmis narėmis sudarytose investicijų skatinimo sutartyse esančios sąlygos dėl investicinio arbitražo negalėjo sukelti pageidaujamų teisinių padarinių – galiojanti oferta spręsti ginčus arbitraže neegzistavo ir negalėjo būti akceptuota – tokiu pagrindu investicinis arbitražas vykti negalėjo. Kadangi šios nuostatos išplaukia tiesiogiai iš SESV ir jos normos išaiškinančios ESTT praktikos, susitarimo dėl investicinių sutarčių nutraukimo įsigaliojimo statusas šioms išvadoms neturi įtakos. Kitaip tariant, arbitražo pagal nurodytus arbitražinius susitarimus negalimumą dėl išaiškintų Europos Sąjungos teisės aktų normų taikymo ypatybių lėmė ne valstybių narių sutartis, kuri, be kita ko, ir yra skirta aptariamam ESTT sprendimui įgyvendinti, o pats Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Achmea*. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismams priimant procesinius sprendimus šioje byloje ESTT sprendimas byloje *Achmea* galiojo, todėl atmetini atsakovių kasacinio skundo argumentai dėl to, kad apeliacinės instancijos teismas pritaikė neįsigaliojusią sutartį.
51. Tos pačios išvados darytinos ir dėl argumento, jog pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo metu dvišalė investicijų skatinimo sutartis dar nebuvo nutraukta – visų pirma, minėtos sutarties nutraukimas dėl nurodytų priežasčių buvo tik sprendimo byloje *Achmea* byloje pasekmė. Net ir nenutraukus sutarties, SESV 267 ir 344 straipsnių aiškinimas, nustatantis tokių arbitražų, koks vyksta nagrinėjamu atveju, draudimą, bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu jau egzistavo. Paaaiškėjus, kad dviejų valstybių narių tarptautinė sutartis prieštarauja ES teisei, ji negali būti taikoma (žr. šios nutarties 48 punkte cituojamą ESTT sprendimą byloje *Bud?jovick? Budvar*). Taigi šiuo atveju

aptariama Lietuvos ir Prancūzijos tarptautinės sutarties nuostata dėl investicinio arbitražo negalėjo būti taikoma įsiteisėjus ESTT sprendimui byloje *Achmea*.

52. Kadangi, minėta, ESTT išaiškinus ES teisės aktą, laikoma, kad jis turėjo būti taip aiškinamas nuo jo priėmimo (Lietuvos, kaip vėliau į ES įstojusios valstybės, atveju – nuo narystės Europos Sąjungoje – 2004 m. gegužės 1 d.), laikytina, kad Lietuvos Respublikos oferta investuotojui negaliojo nuo šios datos *ex lege* (pagal įstatymą), o ši aplinkybė paaiškėjo ESTT pateikus SESV 267 ir 344 straipsnių išaiškinimą sprendime byloje *Achmea*. Dėl šios priežasties teismas nesutinka su UAB „ICOR“ kasaciniame skunde nurodytu argumentu, jog Lietuvos Respublika vienašališkai atšaukė arbitražinį susitarimą.
53. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus ir cituotą ESTT praktiką, kasacinis teismas konstatuoja, kad Lietuvos apeliacinis teismas, 2021 m. kovo 9 d. nutartimi panaikindamas Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartį ir ieškinio priėmimo klausimą gražindamas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, teisingai taikė proceso teisės aktus, reglamentuojančius teismo pareigas sprendžiant dėl šalių nukreipimo į arbitražą, todėl priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą, kuris paliktinas nepakeistas.
54. Pažymėtina, kad išvada, jog nagrinėjamoje situacijoje neegzistuoja galiojantis arbitražinis susitarimas, *per se* nelemia išvadų dėl Lietuvos teismų jurisdikcijos nagrinėti šią bylą. Kadangi civilinės bylos teisingumas konkrečios valstybės teismui (tarptautinė jurisdikcija) yra viena iš sąlygų tinkamai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, o nagrinėjama byla pasižymi užsienio elementu, šis klausimas turi būti vertinamas pagal taikytinus tarptautinės jurisdikcijos klausimus reglamentuojančius teisės aktus (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-915/2016. Teismų praktika. 2016, Nr. 46, p. 212–230, jos 59–61 punktus).
55. Kiti šalių procesiniuose dokumentuose išdėstyti argumentai neturi teisinės reikšmės šios bylos išnagrinėjimui, todėl teismas dėl jų nepasisako.

Del kreipimosi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo

56. Vadovaujantis SESV 267 straipsnio 1 dalimi, Teisingumo Teismas priima prejudicinius sprendimus dėl Sutarčių aiškinimo ir Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų aktų galiojimo ir išaiškinimo. Tokiam klausimui iškilus nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka, tas teismas kreipiasi į Teisingumo Teismą (SESV 267 straipsnio 3 dalis).
57. CPK 3 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teismas, kuris yra galutinė instancija nagrinėjamoje byloje ir kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, privalo prašyti kompetentingos Europos Sąjungos teisminės institucijos prejudicinio sprendimo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu. Galutinės instancijos teismo pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnio 3 dalį nėra absoliuti.
58. Viena iš šios pareigos išimčių – *acte éclairé* doktrina, taikytina tais atvejais, kai atitinkamu klausimu ESTT jau yra pateikęs išaiškinimą.

59. Šiuo atveju ginčo klausimais ESTT yra pateikęs išaiškinimų ir šio teismo praktika yra aiški: Teisingumo Teismas byloje *Achmea* nusprendė, kad investiciniai arbitražai ES viduje pagal valstybių narių sudarytas tarptautines sutartis nėra galimi. Byloje *Komstroy* šis teismas plėtojo šią praktiką, nuroydamas, jog *Achmea* bylos *ratio decidendi* aktualus ir tarptautinių daugiašalių sutarčių atveju, o byloje *PL Holdings* pasisakė dėl ESTT išaiškintų normų taikymo laiko atžvilgiu.
60. Atsižvelgdama į ESTT išaiškinimus ir šio teismo praktikai esant aiškiai, teisėjų kolegija sprendžia, kad nėra poreikio kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo, o kasacinių skundų argumentai nesudaro pagrindo priešingai išvadai.

Dėl bylos medžiagos pripažinimo nevieša

61. Kartu su kasaciniu skundu gautas atsakovių UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovė „Veolia Energie International S. A.“ prašymas pripažinti nevieša visą civilinės bylos medžiagą. Atsakovės šį prašymą grindžia siekiu sustabdyti konfidencialių dokumentų sklaidą ne ICSID arbitražo proceso dalyviams, be kita ko, ir šios bylos dalyviams UAB „ICOR“, A. J., L. S. ir A. Z.. Įvertinusi prašymą, teisėjų kolegija konstatuoja, kad nėra faktinio ir teisinio pagrindo jį tenkinti. Visų pirma, sprendžiant iš Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO iki kasacinių skundų priėmimo kasaciniame teisme prašoma pripažinti nevieša bylos medžiaga jau tapo žinoma kitoms šalims (CPK 179 straipsnio 3 dalis). Tuo tarpu kasaciniame teisme jokie nauji įrodymai, sprendžiant aktualius teisės taikymo klausimus, nebuvo priimti ir prijungti prie kasacinės bylos. Taip pat pabrėžtina, kad nagrinėjamu atveju palikus apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą, ieškinio priėmimo klausimas bus sprendžiamas iš naujo. CPK 10 straipsnio 2 dalies nuostatos suponuoja išvadą, kad atsakovių prašymas dėl bylos medžiagos pripažinimo nevieša gali būti sprendžiamas tik tuo atveju, jeigu teismas nuspręš iškelti civilinę bylą ir joje priims procesą užbaigiantį procesinį sprendimą. Vadinasi, nagrinėjamu atveju nesant iškeltai civilinei bylai ir joje nepriėmus galutinio sprendimo ar procesą užbaigiančios nutarties, kasacinis teismas neturi teisinio pagrindo spręsti dėl atsakovių prašymo iš esmės (CPK 10 straipsnio 2 dalis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

62. Kasacinis teismas patyrė 47,76 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 3 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu).
63. Kasaciniame teismui palikus nepakeistą Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, kuria panaikintas pirmosios instancijos teismo procesinis sprendimas ir ieškinio priėmimo klausimas perduotas šiam teismui nagrinėti iš naujo, šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu, atsižvelgiant į galutinį bylos išnagrinėjimo rezultatą (CPK 93, 96 straipsniai).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartį palikti nepakeistą.
Netenkinti atsakovių UAB „Vilniaus energija“, UAB „Litesko“ ir bendrovės „Veolia Energie International S. A.“ prašymo pripažinti bylos medžiagą nevieša.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos Goda Ambrasaitė-Balynienė

Gražina Davidonienė

Dalia Vasarienė